

Anna Podkówka

Wykonywanie kar orzeczonych w sprawach o wykroczenia

1. Wprowadzenie

Prawo karne wykonawcze to gałąź prawa zawierająca ogół norm prawnych, które regulują wykonywanie kar i innych środków penalnych przewidzianych w prawie karnym, karnym skarbowym i wykroczeń¹. Wobec powyższego zakresem przedmiotowym obowiązywania i stosowania ustawy z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy² objęte są również wykroczenia. Ustawodawca przyjął model kompleksowego ujęcia przepisów o wykonywaniu orzeczeń³, ustanawiając w art. 1 § 1 k.k.w., że wykonywanie orzeczeń w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności odbywa się według przepisów niniejszego Kodeksu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Zasadą jest więc wykonywanie orzeczeń sądowych zapadłych w sprawach o wykroczenia zgodnie ze sposobem i trybem określonym w Kodeksie karnym wykonawczym, lecz w tym miejscu należy odnotować szereg odmienności uregulowanych na gruncie ustawy z dn. 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń⁴. Odrębności dotyczą między innymi przepisów art. 23, 25 i 27 k.w.⁵, regulujących wykonywanie zastępczej kary aresztu i kary ograniczenia wolności.

¹ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo karne wykonawcze*, Warszawa 2013, s. 2; T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Warszawa 2014, s. 19; J. Hołda, Z. Hołda, *Prawo karne wykonawcze*, Zakamycze 2004, s. 13.

² Dz.U. 2018, poz. 652 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks karny wykonawczy”, „k.k.w.”

³ Zob. S. Leleńtal, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, komentarz do art. 1 k.k.w., teza 2.1.

⁴ Dz.U. 2018, poz. 618 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks wykroczeń”, „k.w.”

⁵ Zob. K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 29.

Odmienności pojawiające się na etapie postępowania wykonawczego w zakresie kar orzeczonych za wykroczenia są naturalną konsekwencją odrębności prawa wykroczeń. Prawo o wykroczeniach jest dziedziną autonomiczną i samoistną. Wykroczenia są czynami o niższym stopniu społecznej szkodliwości, gdyż penalizowane są nawet naruszenia prawa o znikomym stopniu społecznej szkodliwości, co implikuje inne, czasem uproszczone podejście do wielu rozwiązań – zarówno na gruncie prawa materialnego, procedury, jak i etapu wykonywania kar⁶. Nie należy jednak zapominać, że prawo wykroczeń jest jedną z gałęzi prawa karnego *sensu largo*⁷ i jak inne karnistyczne regulacje na etapie wykonywania orzeczeń objęte zostało zakresem obowiązywania Kodeksu karnego wykonawczego. Rozwiązanie to niewątpliwie sprzyja zasadzie równego traktowania sprawców czynów zabronionych, jak również ujednolica wykonywanie kar na etapie postępowania wykonawczego. Należy się jednak zastanowić, czy uwzględnia odmienności prawa o wykroczeniach i czy służy sprawnemu wykonywaniu orzeczeń zapadłych w postępowaniu w sprawach o wykroczenia.

2. Charakterystyka kar i procedura ich wykonywania

2.1. Nagana

Nagana jest najłagodniejszą z kar orzekanych za wykroczenia. Ma ona na celu potępienie moralne sprawcy i jest typowym środkiem o charakterze wychowawczym, który wzbogaca tradycyjny katalog kar za wykroczenia⁸. Zgodnie z art. 36 § 1 k.w. naganę można orzec, gdy ze względu na charakter i właściwości czynu lub właściwości i warunki osobiste sprawcy należy przypuszczać, że zastosowanie tej kary jest wystarczające do wdrożenia go do poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego. Orzeczenie nagany jest więc możliwe tylko w przypadku pozytywnej prognozy kryminologicznej. Co więcej, nagana stosowana jest w odniesieniu do sprawców drobnych wykroczeń, co wydaje się zupełnie zrozumiałe, gdyż kara o tak niskim ciężarze gatunkowym może być wymierzona jedynie sprawcy o zachowanej wrażliwości dla systemu wartości przyjętego w danym społeczeństwie⁹. Naganę można orzec, gdy przewiduje ją przepis szczególny lub w ramach

⁶ Zob. T. Bojarski, *Polskie prawo wykroczeń. Zarys wykładu*, Warszawa 2012, s. 32.

⁷ Zob. A. Marek, *Prawo wykroczeń (materialne i procesowe)*, Warszawa 2006, s. 2.

⁸ Zob. A. Marek, *Prawo...*, s. 85.

⁹ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 111.

nadzwyczajnego złagodzenia kary jako karę łagodniejszego rodzaju (art. 39 § 2 k.w.). Kara ta ma postać jedynie symboliczną, gdyż jest orzekana przez samo zawarcie w wyroku rozstrzygnięcia o wymierzeniu obwinionemu nagany i nie podlega żadnemu dalszemu wykonaniu¹⁰. Wobec powyższego Kodeks karny wykonawczy nie zawiera norm regulujących wykonywanie nagany, gdyż ze względu na specyfikę i naturę tej kary nie wymaga ona podjęcia żadnych dalszych czynności na etapie postępowania wykonawczego.

2.2. Grzywna

Grzywna jest podstawowym środkiem reakcji na wykroczenie. Stanowi ona ponad 90 proc. kar orzekanych wobec sprawców wykroczeń¹¹. Dla porównania w przypadku kary nagany jest to niecały 1 proc.¹², w przypadku kary ograniczenia wolności około 2–5 proc.¹³, natomiast w przypadku kary aresztu około 0,5 proc.¹⁴ Zgodnie z art. 24 k.w. grzywnę wymierza się w wysokości od 20 zł do 5 tys. zł, chyba że ustawa stanowi inaczej. Należy zauważyć, że w prawie wykroczeń występuje grzywna określona kwotowo, a na gruncie ustawy z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny¹⁵ grzywnę wymierza się w stawkach dziennych. Na etapie wykonywania grzywny różnice te zacierają się, ponieważ do wykonania kary grzywny orzeczonej w systemie stawek dziennych przystępuje się, przeliczając, tj. mnożąc liczbę stawek dziennych i wysokość jednej stawki¹⁶. W ten sposób na etapie wykonywania kar grzywny orzeczonych zarówno na gruncie Kodeksu karnego, jak i Kodeksu wykroczeń uzyskujemy określoną kwotę pieniężną.

Zgodnie z art. 44 § 1 k.k.w. skazanego na grzywnę sąd wzywa do jej uiszczenia w terminie trzydziestu dni. W pierwszej kolejności skazany ma możliwość dobrowolnego wykonania kary, a gdy tego nie uczyni – nastąpi ściągnięcie grzywny w drodze egzekucji (art. 44 § 2 k.k.w.). Co do zasady zgodnie z art. 25 § 1 k.k.w. egzekucję grzywny prowadzi się według przepisów ustawy z dn. 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹⁷, jeżeli Kodeks karny wykonawczy nie stanowi inaczej.

¹⁰ Zob. T. Grzegorzczak, w: *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, red. T. Grzegorzczak, Warszawa 2010, s. 146.

¹¹ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 109.

¹² Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 111.

¹³ Zob. A. Marek, *Prawo...*, s. 84.

¹⁴ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 104.

¹⁵ Dz.U. 2017, poz. 2204 tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks karny”, „k.k.”

¹⁶ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 82.

¹⁷ Dz.U. 2018, poz. 155 tekst jedn. ze zm.

Dwa pierwsze sposoby wykonania kary grzywny – tj. dobrowolne jej uiszczenie, jak również egzekucja – przebiegają zgodnie z modelem w całości ukształtowanym przez przepisy Kodeksu karnego wykonawczego, a zwłaszcza art. 44. Jednakże na gruncie kolejnego sposobu wykonania kary grzywny pojawia się pewna rozbieżność. Wykonanie grzywny w formie zastępczej pracy społecznie użytecznej i zastępczej kary pozbawienia wolności uregulowane jest w art. 45 i 46 k.k.w. W literaturze podkreśla się, że w prawie wykroczeń zasady wykonywania zastępczych form kary grzywny są uregulowane w art. 25 i 27 k.w. oraz że regulacja ta ma charakter autonomiczny¹⁸. W doktrynie i w orzecznictwie pojawiają się również głosy, że orzekanie kary zastępczej za nieuiszczoną grzywnę powinno nastąpić na podstawie łącznie stosowanych przepisów regulujących tę materię na gruncie prawa wykroczeń i prawa karnego wykonawczego, tj. art. 25 k.w. oraz art. 45 i 46 k.k.w.¹⁹ Artykuł 45 § 1 k.k.w. stanowi, że jeżeli egzekucja grzywny nieprzekraczającej stu dwudziestu stawek dziennych okaże się bezskuteczna lub z okoliczności sprawy wynika, że byłaby ona bezskuteczna, sąd może zamienić grzywnę na pracę społecznie użyteczną, przyjmując, że dziesięć stawek dziennych jest równoważnych miesięcowi pracy społecznie użytecznej, z zaokrągleniem w górę do pełnego miesiąca. Choć § 3 nakazuje stosować wyżej przytoczony przepis również do grzywien określonych kwotowo, wyraźnie widać, że przepis art. 45 k.k.w. dostosowany jest do grzywien orzekanych na gruncie Kodeksu karnego, o czym świadczy nie tylko posłużenie się sformułowaniem „stawkiienne”, lecz także wysokość grzywien, dalece przewyższająca te występujące na gruncie Kodeksu wykroczeń.

W tym miejscu należy przytoczyć treść art. 25 § 1 k.w., który stanowi, że jeżeli egzekucja grzywny okazała się bezskuteczna lub z okoliczności sprawy wynika, że byłaby ona bezskuteczna, sąd może zamienić grzywnę na pracę społecznie użyteczną, określając czas jej trwania. Praca społecznie użyteczna trwa najkrócej tydzień, a najdłużej dwa miesiące. Przepisy art. 20 § 2 i art. 21 § 1 stosuje się odpowiednio. Analiza tych dwóch przepisów prowadzi do wniosku, że ich zakres przedmiotowy jest taki sam, obydwa regulują bowiem zasady wykonania zastępczej kary ograniczenia wolności w formie wykonywania pracy społecznie użytecznej oraz liczbowy sposób zamiany grzywny na pracę. Wobec powyższego należy uznać, że art. 25 k.w. stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 45 k.k.w. Podobne uwagi należy poczynić, porównując art. 25 § 2 k.w. z art. 46 k.k.w. W tym przypadku

¹⁸ Zob. K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 34.

¹⁹ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 111.

również należy uznać, że przepisy te są swoimi odpowiednikami regulującymi materię wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności i aresztu, dlatego też kolejne uwagi ograniczą się do przepisów prawa wykroczeń jako właściwego, zdaniem autorki, do wykonywania zastępczej kary pracy społecznie użytecznej i aresztu.

Zgodnie z art. 25 § 1 k.w. jeżeli egzekucja grzywny okaże się bezskuteczna, sąd może zamienić grzywnę na pracę społecznie użyteczną, określając jej wymiar, przy czym minimalny wymiar zastępczej kary pracy społecznie użytecznej wynosi jeden tydzień, a maksymalny dwa miesiące. W czasie odbywania zastępczej kary ograniczenia wolności ukarany zgodnie z art. 25 § 1 w zw. z art. 20 § 2 k.w.:

- 1) nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu;
- 2) jest obowiązany do wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne w odpowiednim zakładzie pracy, placówce służby zdrowia, opieki społecznej, organizacji lub instytucji niosącej pomoc charytatywną lub na rzecz społeczności lokalnej w wymiarze od dwudziestu do czterdziestu godzin;
- 3) ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary.

Artykuł 25 § 2 k.w. reguluje zastępczą karę aresztu, która w przeciwieństwie do zastępczej pracy społecznie użytecznej jest orzekana obligatoryjnie w przypadku bezskuteczności egzekucji grzywny, pod warunkiem że:

- 1) ukarany oświadczy, że nie wyraża zgody na podjęcie pracy społecznie użytecznej zamienionej na podstawie § 1 albo uchyla się od jej wykonania, lub:
- 2) zamiana grzywny na pracę społecznie użyteczną jest niemożliwa lub niecelowa.

Zgodnie z art. 25 § 3 k.w., zarządzając wykonanie zastępczej kary aresztu, sąd przyjmuje, że jeden dzień zastępczej kary aresztu jest równoważny grzywnie od 20 do 150 zł, a kara zastępcza nie może przekroczyć trzydziestu dni aresztu. Ustawodawca wprowadza przelicznik grzywny na karę aresztu odpowiedni ze względu na wysokość kar orzekanych na gruncie prawa wykroczeń, jak również podkreśla, że orzekając, nie można przekroczyć granicy rodzajowej kary aresztu, tj. trzydziestu dni. Należy również zauważyć, że ustawodawca posługuje się wyrażeniem: „zarządzając wykonanie kary”. Już literalna wykładnia wskazuje, że wyżej omówione przepisy dotyczą etapu postępowania wykonawczego. Podobnie w literaturze podkreśla się, że od 1998 r. kwestię zamiany grzywny na kary zastępcze pracy społecznie

użytecznej i aresztu przeniesiono do sfery wykonywania orzeczeń²⁰. Należy również zauważyć, że zgodnie z art. 25 § 4 k.w. na postanowienie w przedmiocie kar zastępczych przysługuje zażalenie. Przepis ten niewątpliwie ma charakter gwarancyjny, gdyż umożliwia sprawcy wykroczenia zaskarżenie zamiany grzywny na karę zastępczą pracy społecznie użytecznej lub aresztu. W literaturze podkreśla się doniosłość tego przepisu zwłaszcza w przypadku zamiany kary na areszt, a więc karę zdecydowanie bardziej dolegliwą oraz ingerującą w prawa i wolności jednostki. Możliwość orzeczenia kary zastępczej ma zmotywować sprawcę do wykonania kary pierwotnie orzeczonej. Jej brak mógłby sprzyjać uchyleniu się od uiszczenia grzywny, a wtedy wymiar sprawiedliwości karnej byłby postrzegany jako nieskuteczny. Wyraźnie zarysowuje się funkcja represyjna kary zastępczej, która pozwala na realne ukaranie sprawcy wykroczenia. W orzecznictwie zarówno polskim, jak i strasburskim dopuszcza się możliwość stosowania zastępczej kary pozbawienia wolności w przypadku nieuiszczenia grzywny, jednakże nie powinno to następować automatycznie, a system prawa powinien dawać możliwość oceny, czy wykonanie zastępczej kary pozbawienia wolności jest zasadne i celowe²¹. Orzeczenia te omawiają problem zamiany grzywny na karę pozbawienia wolności, lecz zachowują swą aktualność również w razie zamiany grzywny na areszt, gdyż zgodnie z art. 10 § 3 k.w. karę aresztu orzeczoną za wykroczenie uważa się za karę tego samego rodzaju, co kara pozbawienia wolności orzeczona za przestępstwo.

Kolejno w zakresie wykonywania zastępczej kary aresztu należy odnotować możliwość uwolnienia się od tej kary poprzez wpłacenie, w każdym czasie, kwoty pieniężnej przypadającej jeszcze do uiszczenia (art. 27 § 1 k.w.). Jeżeli grzywna została uiszczona w części, karę zastępczą zgodnie z art. 27 § 2 k.w. zmniejsza się w sposób odpowiadający stosunkowi kwoty zapłaconej w wysokości grzywny. Przepis ten, jako *lex specialis*, wyłącza zastosowanie art. 47 k.k.w. w zakresie mu odpowiadającym²².

W stosunku do wykonywania orzeczeń zapadłych na gruncie prawa wykroczeń częściowe zastosowanie znajdzie art. 48 k.k.w. Kodeks wykroczeń nie przewiduje instytucji dozoru, nawet w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary aresztu, dlatego w posiedzeniu w przedmiocie zarządzenia wykonania zastępczej kary, o którym mowa w art. 48 k.k.w.,

²⁰ Zob. T. Grzegorzczak, w: *Kodeks...*, s. 146.

²¹ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 88; wyrok TK z 5 VII 2005 r., SK 26/04, OTK 2005, seria A, nr 7, poz. 78; decyzja EKPC z 7 VII 1977 r. w sprawie Johanna Airey p. Irlandii, skarga nr 6289/73, D.R. 8, s. 50.

²² Zob. K. Postulski, *Kodeks...*, s. 34.

nie weźmie udziału sędziwy kurator zawodowy, osoba godna zaufania lub przedstawiciel stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej. Poza tym nie ma przeszkód, by w wyżej opisanym posiedzeniu wziął udział prokurator, skazany i jego obrońca, których należy wysłuchać.

Kolejno należy omówić problematykę rozłożenia grzywny na raty. Zgodnie z art. 49 § 1 k.k.w. jeżeli natychmiastowe wykonanie grzywny pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki, sąd może rozłożyć grzywnę na raty na czas nieprzekraczający jednego roku, licząc od dnia wydania pierwszego postanowienia w tym zakresie. W § 2 ustawodawca wprowadził wyjątek, zgodnie z którym w przypadkach zasługujących na szczególne uwzględnienie, a zwłaszcza gdy wysokość grzywny jest znaczna, można rozłożyć grzywnę na raty na okres do trzech lat²³. Regulacja ta wyraźnie odnosi się do jednej z podstawowych zasad prawa karnego wykonawczego, tj. poszanowania godności ludzkiej skazanego i humanitaryzmu²⁴, uregulowanych w art. 4 k.k.w. Choć zgodnie z art. 24 § 1 k.k.w. sąd, wymierzając karę grzywny, bierze pod uwagę dochody sprawcy, jego warunki osobiste i rodzinne, stosunki majątkowe i możliwości zarobkowe, to sytuacja ukaranego może jednak ulec zmianie, dlatego też zasadne jest wprowadzenie do Kodeksu karnego wykonawczego instytucji rozłożenia grzywny na raty, która może zostać zastosowana w każdym czasie. Z uwagi na możliwość dalszych zmian sytuacji życiowej i majątkowej skazanego ustawodawca w art. 50 k.k.w. przewidział również możliwość odwołania rozłożenia grzywny na raty.

Ostatnią jednorodną formą wykonania grzywny jest jej umorzenie w całości²⁵. W kwestii wykonywania grzywny orzeczonej za wykroczenia poprzez jej umorzenie w doktrynie pojawiają się rozbieżności. Kazimierz Postulski uważa, że ze względu na fakt określenia zasad wykonywania zastępczych form kary grzywny w art. 25 i 27 k.w. nie ma zastosowania w zakresie odpowiadającym tym przepisom art. 51 k.k.w.²⁶ Zdaniem K. Dąbkiewicza z uwagi na fakt, że Kodeks wykroczeń nie przewiduje odmiennych regulacji umorzenia grzywny, należy stosować art. 51 k.k.w.²⁷ W tym miejscu warto jeszcze raz podkreślić, że Kodeks karny wykonawczy przyjął model kompleksowego ujęcia przepisów o wykonywaniu orzeczeń²⁸, ustanawiając

²³ Zob. T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo...*, s. 131.

²⁴ Zob. K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, s. 30.

²⁵ Zob. T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo...*, s. 131.

²⁶ Zob. K. Postulski, *Kodeks...*, s. 34.

²⁷ Zob. K. Dąbkiewicz, *Kodeks...*, komentarz do art. 51 k.k.w., teza 19.

²⁸ Zob. S. Lelental, *Kodeks...*, komentarz do art. 1 k.k.w., teza 2.1.

w art. 1 § 1 k.k.w., że wykonywanie orzeczeń między innymi w postępowaniu w sprawach o wykroczenia odbywa się według przepisów niniejszego Kodeksu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Kodeks wykroczeń nie przewiduje odmiennych regulacji w przedmiocie umarzania kary grzywny, wobec czego należy stosować art. 51 k.k.w. Ponadto nieuzasadnione byłoby pozbawienie możliwości umorzenia grzywny orzeczonej wobec sprawców wykroczeń w przypadku przyznania takiej możliwości wobec sprawców przestępstw.

Zgodnie z art. 51 k.k.w. sąd może w szczególnie uzasadnionych przypadkach umorzyć grzywnę w części, a wyjątkowo również w całości, jeżeli skazany z przyczyn od niego niezależnych nie uiścił grzywny, a wykonanie tej kary w innej drodze okazało się niemożliwe lub niecelowe. Przepis ten wyraźnie wskazuje, że umorzenie grzywny nastąpić może tylko w wyjątkowych wypadkach i podyktowane jest względami humanitarnymi.

W przypadku wykonywania grzywny orzeczonej w postępowaniu w sprawach o wykroczenia zastosowania nie znajdą przepisy art. 52 i 52a k.k.w. Pierwszy z nich mówi o wstrzymaniu wykonania zastępczej kary pozbawienia wolności zarządzonej w związku z nieuiszczeniem grzywny w przypadku udzielenia skazanemu warunkowego przedterminowego zwolnienia z odbycia reszty kary. Pomijając wielokrotnie podnoszone kwestie porównania aresztu do kary pozbawienia wolności, należy zauważyć, że na gruncie Kodeksu wykroczeń został przewidziany jedynie jeden środek probacyjny, tj. warunkowe zawieszenie kary, i to tylko w stosunku do aresztu. Odnosząc się zaś do art. 52a k.k.w., przewiduje on odpowiednie stosowanie przepisów o wykonywaniu grzywny do egzekucji kar o charakterze pieniężnym, o których mowa w rozdziale 66b ustawy z dn. 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego²⁹.

Omawiając zagadnienie wykonywania kary grzywny, należy również wskazać, że kara ta może być orzeczona wyrokiem sądu, jak również nałożona w drodze mandatu karnego. Przedmiotem niniejszego opracowania jest omówienie wykonywania kar orzeczonych w sprawach o wykroczenia, jednakże w tym miejscu należy wskazać najważniejsze kwestie związane z wykonywaniem grzywny w drugi z wyżej wspomnianych sposobów. Zgodnie z art. 100 ustawy z dn. 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia³⁰ ściąganie grzywny nałożonej w drodze mandatu karnego następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. W związku z powyższym należy przyjąć, że właściwa

²⁹ Dz.U. 2017, poz. 1904 tekst jedn. ze zm.

³⁰ Dz.U. 2018, poz. 475 tekst jedn. ze zm.

w takim przypadku będzie ustawa z dn. 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji³¹. Egzekucja grzywien nałożonych w drodze mandatu karnego odbywa się w trybie administracyjnym, a jej podstawą jest prawomocny mandat karny.

2.3. Kara ograniczenia wolności

Kara ograniczenia wolności pod względem dolegliwości plasuje się na trzecim miejscu, po naganie i grzywnie. Z założenia ma ona wypełniać „lukę” pomiędzy aresztem (izolacją skazanego w zakładzie karnym) a grzywną (represją wyłącznie ekonomiczną)³². Ograniczenie wolności jest karą nieizolacyjną, opartą na modelu *community service*³³. W doktrynie podkreśla się jej zalety, a zwłaszcza oddziaływanie na skazanego w warunkach wolnościowych poprzez nieodpłatną pracę na cele społeczne, która ma charakter edukacyjny, a także integruje sprawców wykroczeń ze społeczeństwem³⁴. Artykuł 53 k.k.w. podkreśla, że wykonanie kary ograniczenia wolności ma na celu wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego. Etap wykonywania kary ograniczenia wolności ma służyć społecznej readaptacji ukaranego oraz przyczynić się do jego społecznego i osobistego rozwoju poprzez sumienne wykonywanie ciężących na nim obowiązków.

Kara ograniczenia wolności w prawie wykroczeń jest karą bezwzględnie oznaczoną i trwa jeden miesiąc. Istota tej kary polega na ograniczeniu swobody ukaranego, który choć pozostaje na wolności:

- 1) nie może bez zgody sądu zmieniać miejsca stałego pobytu,
- 2) jest obowiązany do wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne,
- 3) ma obowiązek udzielania wyjaśnień dotyczących przebiegu odbywania kary³⁵.

Nadto zgodnie z art. 22 k.w. organ orzekający karę ograniczenia wolności, wymierzając tę karę, może zobowiązać ukaranego do:

³¹ Dz.U. 2017, poz. 1201 tekst jedn. ze zm.

³² Zob. A. Marek, *Prawo...*, s. 84.

³³ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 93–94.

³⁴ Zob. T. Szymanowski, J. Migdał, *Prawo...*, s. 134.

³⁵ Zob. T. Grzegorzczak, w: *Kodeks...*, s. 94.

- 1) naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej wykroczeniem,
- 2) przeproszenia pokrzywdzonego.

Wyżej wymienione ograniczenia i obowiązki wyraźnie podkreślają wychowawczo-dyscyplinujący, a także kontrolny charakter ograniczenia wolności w prawie wykroczeń³⁶.

Kara ograniczenia wolności wykonywana jest w miejscu stałego pobytu lub zatrudnienia skazanego albo w niewielkiej odległości od tego miejsca, chyba że ważne względy przemawiają za wykonaniem kary w innym miejscu. Szczególną uwagę należy poświęcić organom wykonującym karę ograniczenia wolności, którym ustawodawca powierzył szereg komplementarnych zadań wykonywanych w odpowiedniej kolejności. Po pierwsze właściwy wójt, burmistrz lub prezydent miasta wyznacza miejsca, w których może być wykonywana nieodpłatna, kontrolowana praca na cele społeczne; podmioty, dla których organ gminy, powiatu lub województwa jest organem założycielskim, a także państwowe lub samorządowe jednostki organizacyjne oraz spółki prawa handlowego z wyłącznym udziałem Skarbu Państwa lub gminy, powiatu bądź województwa mają obowiązek umożliwienia ukaranym wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne. Oprócz wyżej wymienionych podmiotów, które zobligowane są do umożliwienia ukaranym wykonywania pracy, ustawodawca wskazuje, że nieodpłatna, kontrolowana praca może być również wykonywana na rzecz instytucji lub organizacji społecznych i w innych placówkach szczególnie wymienionych w art. 56 § 3 k.k.w., ale tylko gdy podmioty te wyrażą zgodę. Drugim krokiem zmierzającym do wykonania kary ograniczenia wolności jest w zależności od formy tej kary albo przesłanie odpisu orzeczenia właściwemu sądowemu kuratorowi zawodowemu w celu wykonania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, albo przesłanie odpisu orzeczenia zakładowi pracy zatrudniającemu ukaranego. Obie te czynności wykonuje sąd *a meriti*, przesyłając odpis orzeczenia wydanego w sprawie o wykroczenie.

Kolejno, w przypadku kary ograniczenia wolności w formie wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, sądowy kurator pracy zawodowy w terminie siedmiu dni od doręczenia wzywa skazanego, poucza go o prawach, obowiązkach i konsekwencjach wynikających z uchylania się od odbywania kary, a także określa rodzaj, miejsce i termin rozpoczęcia pracy, o czym niezwłocznie informuje właściwy organ gminy i podmiot, na

³⁶ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 106.

rzecz którego będzie wykonywana praca. Rola sądowego kuratora zawodowego to przede wszystkim organizowanie i kontrolowanie wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego (art. 55 § 2 k.k.w.). Wykonywaniem kary orzeczonej przez sąd zajmuje się więc sądowy kurator zawodowy oraz właściwe organy gminy³⁷. Podmioty te niewątpliwie lepiej znają sytuację życiową ukaranego niż sąd, który opiera się jedynie na dowodach zgromadzonych w aktach sprawy – i tym samym są zdolne podjąć trafniejszą decyzję co do technicznych aspektów wykonywania kary ograniczenia wolności, takich jak: miejsce, rodzaj czy termin rozpoczęcia pracy, a także kiedy należy wystąpić z wnioskiem o orzeczenie kary zastępczej (art. 57 § 2 k.k.w.).

W przypadku wykonywania kary ograniczenia wolności w formie potrącenia części wynagrodzenia organem *de facto* wykonującym tę karę jest pracodawca. Zgodnie z art. 59 § 2 k.k.w., wypłacając wynagrodzenie skazanemu, potrąca się określoną w orzeczeniu część wynagrodzenia i bezwzględnie przekazuje potrąconą kwotę stosownie do otrzymanych wskazań, zawiadamiając o tym sąd. Wysokość dokonywanych potrąceń waha się w granicach od 10 do 25 proc. wynagrodzenia za pracę, przy czym w doktrynie podkreśla się, że jest to wynagrodzenie przeznaczone do wypłaty, tj. po odliczeniu podatków i innych opłat należnych z mocy ustawy³⁸.

Artykuł 57a § 1 k.k.w. wskazuje, że rozpoczęcie odbywania kary w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 1 k.k. następuje w dniu, w którym skazany przystąpił do wykonywania wskazanej pracy. Przepis ten, choć wprost odwołuje się do kary ograniczenia wolności określonej w art. 34 § 1a pkt 1 k.k., daje się zastosować w przypadku wykonywania kary orzeczonej za wykroczenie. Należy zauważyć, że treść art. 20 § 2 pkt 2 k.w. jest niemal identyczna z treścią art. 34 § 1a pkt 1 k.k. Podobne uwagi należy poczynić w stosunku do art. 57a § 2 k.k.w., statuującego rozpoczęcie odbywania kary orzeczonej w formie określonej w art. 34 § 1a pkt 4 k.k., która następuje w pierwszym dniu okresu dokonywania potrącenia skazanemu z wynagrodzenia za pracę. Z uwagi na fakt, że art. 21 § 2 k.w. i art. 34 § 1a pkt 4 k.k. stanowią o wykonywaniu kary ograniczenia wolności w formie potrąceń z wynagrodzenia, w drodze analogii należy zastosować art. 57a § 2 k.k.w. również w przypadku wykonywania kar orzeczonych w sprawach o wykroczenia. Nie ma przeszkód, by stosować art. 57a § 1 i 2 k.k.w., tj. przyjąć, że rozpoczęcie odbywania kary ograniczenia wolności w formie nieodpłatnej kontrolowanej

³⁷ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 108.

³⁸ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 99.

pracy następuje w dniu, w którym ukarany przystąpił do wykonywania pracy, a w przypadku potrąceń z wynagrodzenia – w pierwszym dniu okresu, w którym dokonuje się potrącenia ukaranemu z wynagrodzenia za pracę.

Podczas wykonywania kary ograniczenia wolności sytuacja skazanego może ulec zmianie, dlatego też ustawodawca w art. 61–64 k.k.w. przewidział instytucje mające na celu odformalizowanie odbywania kary. Zgodnie z art. 61 § 1 k.k.w., jeżeli względy wychowawcze za tym przemawiają, sąd może w okresie wykonywania kary ograniczenia wolności ustanawiać, rozszerzać lub zmieniać obowiązki, o których mowa w art. 34 § 3 k.k. – albo od wykonania tych obowiązków zwolnić. W tym miejscu należy wskazać, że Kodeks wykroczeń przewiduje odmienne obowiązki od tych określonych w art. 34 § 3 k.k., a *de facto* odsyłające do obowiązków uregulowanych w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k., to jest:

- 1) przeproszenia pokrzywdzonego,
- 2) wykonywania ciężącego na nim obowiązku łożenia na utrzymanie innej osoby,
- 3) wykonywania pracy zarobkowej, nauki lub przygotowania się do zawodu,
- 4) powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających,
- 5) poddania się terapii uzależnień,
- 6) poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji,
- 7) uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych,
- 8) powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach,
- 9) powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób.

Zgodnie z art. 22 k.w., wymierzając karę ograniczenia wolności, organ orzekający może zobowiązać ukaranego do naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej wykroczeniem lub przeproszenia pokrzywdzonego.

Wobec faktu autonomicznej regulacji obowiązków na gruncie prawa wykroczeń art. 61 § 1 k.k.w. nie znajdzie zastosowania. Za takim rozwiązaniem przemawia również wykładnia celowościowa, trudno bowiem wyobrazić sobie ustanawianie, rozszerzanie lub zmianę obowiązków w przypadku, gdy art. 22 k.w. przewiduje jedynie dwa obowiązki wymierzane obok kary

ograniczenia wolności. Konsekwencją odrzucenia stosowania art. 61 § 1 k.k.w. jest również odmowa zastosowania art. 61 § 3 k.k.w., gdyż jeśli nie przyznamy sądowi kompetencji do wydania postanowienia w przedmiocie ustanawiania, rozszerzania lub zmian obowiązków, odpada potrzeba żalenia wyżej wymienionego postanowienia.

Zgodnie z art. 61 § 2 k.k.w. sąd może zmniejszyć orzeczoną liczbę godzin wykonywanej pracy w stosunku miesięcznym lub wysokość miesięcznych potrąceń z wynagrodzenia za pracę, jednak nie bardziej niż do granicy ustawowego minimum określonego w art. 34 § 1a pkt 4 i art. 35 § 1 k.k. Choć przepis ten również odwołuje się do regulacji zawartych w Kodeksie karnym, zdaniem autorki istnieje możliwość jego zastosowania w przypadku wykonywania kary ograniczenia wolności orzeczonej za wykroczenie, swoistym odpowiednikiem art. 34 § 1a pkt 4 k.k. jest bowiem art. 21 § 2 k.w. Oba wyżej wymienione przepisy wprowadzają granicę dokonywania potrąceń w wysokości od 10 do 25 proc. wynagrodzenia za pracę. Za odpowiednik art. 35 § 1 k.k. na gruncie prawa wykroczeń można zaś uznać art. 21 § 1 k.w. Obydwa przepisy regulują wykonywanie nieodpłatnej kontrolowanej pracy w wymiarze od dwudziestu do czterdziestu godzin w stosunku miesięcznym. Choć w Kodeksie wykroczeń nie zawarto sformułowania: „w stosunku miesięcznym”, należy pamiętać, że na gruncie tego kodeksu kara ograniczenia wolności jest bezwzględnie oznaczona i trwa jeden miesiąc. Wobec powyższego istnieje możliwość rekonstrukcji dyspozycji normy zawartej w art. 61 § 2 k.k.w., a tym samym możliwe jest zastosowanie tego przepisu w stosunku do kary ograniczenia wolności orzeczonej za wykroczenie.

Kolejnymi środkami uelastyczniającymi etap wykonywania kary ograniczenia wolności są odroczenie kary i udzielenie przerwy. Kodeks karny wykonawczy przewiduje fakultatywne odroczenie wykonania kary ograniczenia wolności na czas do sześciu miesięcy, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby za sobą dla ukaranego lub jego rodziny zbyt dolegliwe konsekwencje. Podstawą obligatoryjnego odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności jest zaś powołanie ukaranego do czynnej służby wojskowej, aż do czasu ukończenia tej służby. W przypadku przerwy Kodeks karny wykonawczy przewiduje trzy jej podstawy. Pierwsza jest podstawa obligatoryjna, która ma tożsame przesłanki jak konstrukcja odroczenia wykonania kary ograniczenia wolności w razie powołania ukaranego do czynnej służby wojskowej. Drugim obligatoryjnym powodem udzielenia przerwy jest stan zdrowia ukaranego uniemożliwiający wykonanie kary ograniczenia wolności. Fakultatywną podstawą do udzielenia przerwy są zbyt negatywne konsekwencje

dla skazanego lub jego rodziny. W tym przypadku przerwa może trwać do roku, choć na podstawie tych samych przesłanek sąd może również odroczyć karę – i w tym przypadku czyni to na czas do sześciu miesięcy³⁹.

Na etapie wykonywania kary ograniczenia wolności w szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd może zmienić formę wykonywania pracy. Artykuł 63a § 1 k.k.w. ustanawia przelicznik, stanowiąc, że dwadzieścia godzin pracy na cele społeczne jest równoważne 10 proc. wynagrodzenia za pracę, orzeczona praca nie może zaś przekroczyć czterdziestu godzin w stosunku miesięcznym.

Zgodnie z art. 63b § 1 k.k.w. z ważnych względów, w szczególności uzasadnionych wykonywaną przez skazanego pracą zarobkową lub stanem zdrowia, sąd na wniosek skazanego może ustalić rozliczenie godzin nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne w innych okresach niż miesięczny, nie przekraczając okresu orzeczonej kary ani orzeczonej łącznej liczby godzin wykonywanej pracy w tym okresie. Fakt, że kara ograniczenia wolności na gruncie Kodeksu wykroczeń jest bezwzględnie oznaczona i trwa jeden miesiąc, oznacza, że co do zasady okres rozliczeniowy wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne również wynosi miesiąc. Nie ma jednak przeszkód, by sąd rozliczył pracę ukaranego w okresie krótszym niż miesięczny, natomiast wykluczone jest zastosowanie okresu rozliczeniowego dłuższego niż jeden miesiąc.

Z przyczyn zawinionych przez ukaranego, jak również z przyczyn od niego niezależnych może dojść do niewykonania pełnego wymiaru pracy lub niedokonania całości potrażeń z wynagrodzenia w okresie, na jaki karę tę orzeczono⁴⁰. W takim przypadku sąd, zgodnie z art. 64 k.k.w., orzeka o tym, czy i w jakim zakresie uznać tę karę za wykonaną ze względu na osiągnięte cele kary.

Z punktu widzenia teoretycznego nie ma przeszkód, by stosować instytucje odformalizowujące wykonywanie kary ograniczenia wolności, z wyżej wyszczególnionymi uwagami, na gruncie prawa wykroczeń. Czy jednak jest to zabieg celowy? Należy pamiętać, że kara ograniczenia wolności za wykroczenie wynosi jeden miesiąc. Sąd, wymierzając tę karę, rozważa w sposób wszechstronny sytuację życiową ukaranego na chwilę wydawania orzeczenia, które co do zasady staje się wykonalne z chwilą uprawomocnienia, a następnie bezzwłocznie wszczyna się postępowanie wykonawcze. W tak krótkim okresie istnieje małe prawdopodobieństwo zaistnienia znaczących

³⁹ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 102.

⁴⁰ Zob. M. Kuć, M. Gałązka, *Prawo...*, s. 105.

zmian lub takich, których nie dało się przewidzieć na etapie wyrokowania. Tym samym zastosowanie środków odformalizowujących odbywanie kary ograniczenia wolności, choć konstrukcyjnie możliwe, nie wydaje się zabiegiem koniecznym i przydatnym w praktyce.

Kodeks wykroczeń zawiera w art. 23 autonomiczną regulację dotyczącą zarządzenia wykonania zastępczej kary aresztu, która wyłącza zastosowanie art. 65 k.k.w.⁴¹ Jeżeli ukarany uchyla się od odbywania kary ograniczenia wolności lub wykonania nałożonych na niego obowiązków, a także w przypadku gdy ukarany wykonał część kary ograniczenia wolności, sąd zarządza wykonanie zastępczej kary aresztu w wymiarze odpowiadającym karze ograniczenia wolności pozostałej do wykonania, przyjmując, że jeden dzień zastępczej kary aresztu jest równoważny dwóm dniom kary ograniczenia wolności.

Ostatnim przepisem regulującym wykonywanie kary ograniczenia wolności jest art. 66 k.k.w. Nie ma przeszkód, by do kar orzeczonych za wykroczenie stosować § 1, mówiący o orzekaniu w przedmiocie zmian w sposobie wykonywania kary ograniczenia wolności oraz wykonywania kary zastępczej, a także zwolnienia od reszty kary również na wniosek sądowego kuratora zawodowego. Zgodnie z art. 66 § 3 k.k.w. w przypadku zwolnienia ukaranego od odbycia reszty kary ograniczenia wolności sądowy kurator zawodowy zawiadamia o tym zakład pracy, placówkę, instytucję lub organizację, w której ukarany odbywał karę. Jednakże nie sposób zastosować art. 66 § 2 k.k.w., który wyklucza rozpoznanie wniosku skazanego lub jego obrońcy o zwolnienie od reszty kary ograniczenia wolności złożonego przed upływem trzech miesięcy od wydania poprzedniego postanowienia, na gruncie Kodeksu wykroczeń kara ograniczenia wolności wynosi bowiem jeden miesiąc.

2.4. Areszt

Areszt jest najbardziej dolegliwą, jak również jedyną izolacyjną karą w prawie wykroczeń⁴². Kara aresztu ma w polskim prawie karnym swoją tradycję, przewidywało ją bowiem już Prawo o wykroczeniach z 1932 r.⁴³ W okresie przedwojennym na oznaczenie pozbawienia wolności z powodu

⁴¹ Zob. K. Postulski, *Kodeks...*, s. 34.

⁴² Zob. T. Grzegorzczak, w: *Kodeks...*, s. 91.

⁴³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 11 VII 1932 r. – Prawo o wykroczeniach, Dz.U. 1932, nr 60, poz. 572 ze zm. Zob. A. Marek, *Prawo...*, s. 79.

popelnionego wykroczenia przyjęto określenie „areszt”. Rozróżnienie między aresztem jako formą pozbawienia wolności ukaranego za wykroczenie a karą pozbawienia wolności orzeczoną wobec skazanego za przestępstwo jest prawidłowe i uzasadnione, podkreśla bowiem łagodniejszą formę ukarania, adekwatną do społecznej szkodliwości wykroczeń⁴⁴.

W literaturze podnosi się wyjątkowość kary aresztu⁴⁵, która może zostać orzeczona tylko w przypadku, gdy czyn popełniono umyślnie, a za orzeczeniem tej kary przemawia waga czynu lub okoliczności sprawy świadczą o demoralizacji sprawcy albo sposób jego działania zasługuje na szczególnie potępienie (art. 35 k.w.). Ponadto kara aresztu nigdzie w przepisach Kodeksu wykroczeń nie występuje jako kara wyłączna, lecz zawsze alternatywnie z karą grzywny i/lub ograniczenia wolności. Co więcej, kary aresztu nie można wymierzyć, jeżeli warunki osobiste sprawcy uniemożliwiają odbycie tej kary (art. 26 k.w.). Ze względu na zasadę humanitaryzmu niestosowne wydaje się ukaranie karą aresztu sprawcy wykroczenia, który jest chory lub dotknięty kalectwem, czy też jedyne go opiekuna małych dzieci albo potrzebujących członków rodziny⁴⁶.

Kara aresztu zgodnie z art. 19 k.w. trwa najkrócej pięć, a najdłużej trzydzieści dni i wymierza się ją w dniach. Karę tę uważa się za karę tego samego rodzaju, co kara pozbawienia wolności orzeczona za przestępstwo (art. 10 § 3 k.w.), a odpowiedzialność za wykroczenia mieści się w szerokim pojęciu odpowiedzialności karnej. Jak wszystkie inne kary orzekane w postępowaniach w sprawach o wykroczenia podlega wykonaniu w oparciu o przepisy Kodeksu karnego wykonawczego. Właściwe są przepisy rozdziału X k.k.w., tj. art. 67–178a k.k.w., dotyczące kary pozbawienia wolności. Nie sposób w ramach niniejszego opracowania omówić tak obszerną materię, dlatego też autorka ograniczy się do wskazania najważniejszych, jej zdaniem, zagadnień.

Na wstępie należy zauważyć, że tylko jeden przepis Kodeksu karnego wykonawczego mówi wprost o wykonywaniu kary wobec ukaranych karą aresztu za wykroczenia. Artykuł 99 k.k.w. przewiduje, że wyżej wymieniona grupa sprawców odbywa karę oddzielnie od innych skazanych, tj. w różnych celach. Ponadto ukarani karą aresztu za wykroczenia odbywają karę

⁴⁴ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 105–106.

⁴⁵ Zob. T. Bojarski, *Polskie...*, s. 105; A. Marek, *Prawo...*, s. 79; I. Jakubowska-Hara, *Problemy stosowania kary aresztu wobec sprawców wykroczeń*, „Państwo i Prawo” 1984, nr 1, s. 76.

⁴⁶ Zob. J. Sawicki, *W sprawie warunkowego zawieszenia kary aresztu*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2009, t. XXV, s. 96.

w systemie zwykłym, chyba że szczególne względy przemawiają za skierowaniem do innego systemu. Artykuł 86 k.k.w. przewiduje, że ukarani za wykroczenia umyślnie zasadniczą lub zastępczą karą aresztu, którzy uprzednio odbywali takie kary za umyślnie przestępstwa lub wykroczenia, odbywają karę w zakładzie karnym dla recydywistów penitencjarnych, chyba że szczególne względy resocjalizacyjne przemawiają za skierowaniem ich do zakładu karnego dla odbywających karę po raz pierwszy.

Ukarani mogą korzystać z dostępnego w zakładzie karnym zatrudnienia, nauczania oraz zajęć kulturalno-oświatowych i sportowych. Należy podkreślić, że kara aresztu za wykroczenie trwa od pięciu do maksymalnie trzydziestu dni. W tak krótkim okresie czasu zupełnie niecelowe i niemożliwe do wykonania wydaje się skierowanie ukaranego do pracy czy też nauczania. Nie ma natomiast przeszkód, by ukarany korzystał z zajęć kulturalno-oświatowych czy sportowych. Ukarani za wykroczenie ma takie same prawa i obowiązki jak skazani za przestępstwo, mogą być wobec niego stosowane nagrody i ulgi, jak również kary. Szereg nagród i kar jest niedostosowany do krótkiego okresu trwania kary aresztu. Dla przykładu można przyznać nagrodę w postaci zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru na okres nieprzekraczający jednorazowo czternastu dni (art. 138 § 1 pkt 8 k.k.w.) czy też karę umieszczenia w celi izolacyjnej na okres do dwudziestu ośmiu dni (art. 143 § 1 pkt 8 k.k.w.). Nietrudno dostrzec, że nawet w przypadku wymierzenia kary aresztu w maksymalnym rozmiarze, tj. trzydziestu dni, wyżej wymieniona nagroda wyniosłaby blisko połowę okresu odbywania kary, a kara pochłonęłaby prawie cały okres tej kary. W przypadku kary aresztu o niższym wymiarze czasowym wiele nagród i kar nie znajdzie zastosowania, gdyż albo przekraczają one okres trwania kary, albo ich zastosowanie jest zupełnie niecelowe.

Ukaranym za wykroczenie nie sposób również odmówić skorzystania z odroczenia i przerwy w wykonaniu kary. Za rozwiązaniem tym przemawiają względy humanitarne, gdyż odroczenie wykonania kary warunkowane jest między innymi ciężkimi skutkami, jakie poniósłby ukarany i jego rodzina, a przerwa – również względami rodzinnymi i osobistymi. Jeżeli instytucje odroczenia i przerwy w wykonaniu kary zostały przyznane skazanym za przestępstwa, tym bardziej zasadne wydaje się przyznanie ich ukaranym za wykroczenia (*argumentum a maiore ad minus*). Przy stosowaniu tych instytucji, również ze względu na krótki okres odbywania kary aresztu, należy powziąć wątpliwość, czy odroczenie wykonania kary na okres do roku, dwóch i trzech lat (art. 151 k.k.w.) i udzielenie przerwy do czasu ustania przeszkody (art. 153 k.k.w.) jest zasadne.

Kolejno należy zauważyć, że Kodeks wykroczeń przewiduje jeden środek probacyjny, a mianowicie warunkowe zawieszenie kary aresztu⁴⁷. W tym zakresie Kodeks wykroczeń zawiera regulację autonomiczną i wyłącza zastosowanie odpowiednich przepisów Kodeksu karnego wykonawczego⁴⁸. Wobec powyższego nie znajdują zastosowania przepisy art. 159–163 k.k.w., regulujące warunkowe przedterminowe zwolnienie.

Należy również zwrócić uwagę na procedurę przyjęcia i zwolnienia z zakładu karnego. Zgodnie z art. 79 k.k.w. ukaranego karą aresztu należy wezwać do stawienia się w wyznaczonym terminie w areszcie śledczym, położonym najbliższym miejsca stałego pobytu, wraz z dokumentem stwierdzającym tożsamość, w celu odbycia kary. W przypadku gdy ukarany mimo wezwania nie stawiał się w areszcie śledczym, sąd poleca go doprowadzić. Przy przyjęciu do aresztu śledczego ukarany okazuje dokument stwierdzający tożsamość, podaje dane osobowe, informuje o zmianie danych osobowych, o miejscu stałego pobytu, o uprzedniej karalności, o stanie zdrowia, a także o ciężącym na nim obowiązku alimentacyjnym. Następnie ukarany zostaje umieszczony w celi przejściowej na okres do czternastu dni. W tym czasie ukarany poddawany jest wstępnym badaniom lekarskim, zabiegom sanitarnym i wstępnym badaniom osobopoznawczym oraz zapoznaje się z podstawowymi aktami prawnymi dotyczącymi wykonywania kary aresztu i porządkiem wewnętrznym aresztu śledczego. Etap przyjęcia kończy przetransportowanie ukaranego z aresztu śledczego do zakładu karnego, co następuje po decyzji klasyfikacyjnej komisji penitencjarnej. Przedstawiona procedura rozpoczęcia wykonywania kary jest wieloetapowa i składa się na nią szereg czynności, które muszą zostać wykonane, by ukarany mógł rozpocząć odbywanie kary. W związku z powyższym pojawia się wątpliwość, czy w przypadku kary aresztu orzeczonej za wykroczenia i trwającej maksymalnie trzydzieści dni organy postępowania wykonawczego zdążą wykonać wszystkie wyżej opisane czynności i czy tak szczegółowa analiza stanu zdrowia i badania osobopoznawcze są zasadne w stosunku do ukaranego karą aresztu, który zgodnie z art. 99 k.k.w. będzie odbywał karę w oddzieleniu od innych skazanych.

Wiele wątpliwości pojawia się również na etapie zwolnienia z zakładu karnego. Ustawodawca w art. 164 k.k.w. przewidział sześciomiesięczny okres przygotowań do zwolnienia, który w przypadku krótkich kar aresztu jest niemożliwy do zastosowania. W tym okresie ukarany powinien przebywać w zakładzie karnym położonym najbliższym przyszłego miejsca pobytu,

⁴⁷ Zob. J. Sawicki, *W sprawie...*, s. 90.

⁴⁸ Zob. K. Postulski, *Kodeks...*, s. 34.

co *de facto* oznacza, że cały okres odbywania kary aresztu winien on odbyć w zakładzie karnym położonym najbliżej jego miejsca zamieszkania. Ukaranemu zwalnianemu z zakładu karnego należy udzielić doraźnej pomocy w zakresie znalezienia zatrudnienia, zakwaterowania i otrzymania niezbędnej pomocy lekarskiej. Zgodnie z art. 166 § 3 k.k.w. dyrektor zakładu karnego może również udzielić ukaranemu pomocy pieniężnej. Administracja zakładu karnego jest obowiązana nawiązać również kontakt z rodziną zwalnianego ukaranego. Na etapie zwalniania ukaranych z zakładu karnego Kodeks karny wykonawczy przewiduje szereg obowiązków ciążących na pracownikach zakładu karnego i mających na celu pomoc w readaptacji ukaranego po opuszczeniu zakładu karnego. Czy jednak w przypadku kilkudniowego, a maksymalnie trzydziestodniowego pobytu ukaranego w zakładzie karnym wykonanie wszystkich wyżej wymienionych czynności jest konieczne? Zdaniem autorki budzi to duże wątpliwości.

Podsumowując, należy stwierdzić, że przepisy Kodeksu karnego wykonawczego przewidujące wykonywanie kary pozbawienia wolności są zupełnie niedostosowane do odbywania krótkich kar aresztu. Znakomitej większości tych przepisów nie da się zastosować ze względu na okres odbywania kary aresztu wynoszący od pięciu do trzydziestu dni, a zastosowanie szeregu przepisów budzi wątpliwości ze względu na celowość, a zwłaszcza koszty i zaangażowanie odpowiednich służb.

3. Wnioski

Kodeks karny wykonawczy co do zasady reguluje wykonywanie orzeczeń w postępowaniu karnym, w postępowaniu w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe i w postępowaniu w sprawach o wykroczenia oraz kar porządkowych i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności. Ustawodawca przyjął więc model kompleksowego ujęcia przepisów o wykonywaniu orzeczeń, jednakże analiza przepisów Kodeksu karnego wykonawczego pod kątem wykonywania kar orzeczonych za wykroczenia prowadzi do wniosku, że Kodeks został napisany i dostosowany zwłaszcza do wykonywania orzeczeń zapadłych w postępowaniu karnym. Wyróżnić można trzy typy przepisów dotyczących etapu wykonywania kar za wykroczenia. Po pierwsze są to autonomiczne regulacje zawarte w Kodeksie wykroczeń, takie jak na przykład art. 23, 25 czy 27 k.w., wyłączające zastosowanie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego. Po drugie sporą grupę przepisów stanowią te unormowania zawarte w Kodeksie karnym wykonawczym, które

można zastosować do wykonywania kar orzeczonych za wykroczenia przy zastosowaniu odpowiednich zabiegów interpretacyjnych. Dla przykładu można podać art. 48, 57a, 61 § 2 k.k.w. Po trzecie istnieją przepisy prawa karnego wykonawczego, które można stosować bezpośrednio również w stosunku do kar orzeczonych za wykroczenia. Ta grupa przepisów Kodeksu karnego wykonawczego jest dość liczna, co zgodne jest z modelem kompleksowego ujęcia przepisów prawa karnego wykonawczego.

Odmienności pojawiające się na etapie postępowania wykonawczego w zakresie kar orzeczonych za wykroczenia są naturalną konsekwencją odrębności prawa wykroczeń od prawa karnego. Prawo wykroczeń jest odrębną gałęzią prawa, cechującą się autonomicznością regulacji zawartych w Kodeksie wykroczeń, lecz na etapie wykonywania orzeczeń objęte zostało zakresem zastosowania Kodeksu karnego wykonawczego, podobnie jak inne regulacje z kręgu prawa karnego *sensu largo*. Rozwiązanie to niewątpliwie sprzyja zasadzie równego traktowania sprawców czynów zabronionych, jak również ujednolica wykonywanie kar na etapie postępowania wykonawczego. Niezasadnym byłoby przyznanie możliwości zastosowania między innymi środków mających na celu odformalizowanie odbywania kar sprawcom przestępstw, a odmówienie tego dobrodziejstwa sprawcom wykroczeń.

Kodeks karny wykonawczy, zdaniem autorki, nie uwzględnia w sposób należyty odmienności prawa o wykroczeniach, a w szczególności krótkiego okresu odbywania tych kar. Zastosowanie wielu przepisów wymaga stosowania szeregu zabiegów interpretacyjnych. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że wykonawstwem kar zajmują się podmioty o szerokim wachlarzu zadań i różnym przygotowaniu zawodowym z zakresu prawa, takie jak np. Służba Więzienna, sądowy kurator zawodowy czy też organy samorządowe, a nawet pracodawca. Stosownym postulatem *de lege ferenda* wydaje się więc doprecyzowanie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego w taki sposób, by przepisy te można było stosować bezpośrednio w przypadku wykonywania kar orzeczonych za wykroczenia, a także aby zakres ich zastosowania nie budził wątpliwości.

Enforcement of penalties imposed for the committing of petty offenses

S u m m a r y

There are four penalties provided in Polish Code of Petty Offenses, that is a reprimand, fine, limitation of liberty and arrest. Legal regulations concerning the execution of imposed penalties for petty offenses are complex. Basically, the enforcement of those penalties is

regulated in the Executive Criminal Code but there are some exceptions. For instance, the Code of Petty Offenses contains some autonomous provisions on enforcement of penalties. The author analyses the provisions of Criminal Code, Code of Petty Offenses and Executive Criminal Code and points out which regulations should be used in case of enforcing penalties imposed for petty offenses.

Key words: petty offense, reprimand, fine, limitation of liberty, arrest

Anna Podkówka – mgr, Uniwersytet Jagielloński, Katedra Kryminologii (doktorantka)